

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Галини Михайлівни Юрчак

«Жанрово-стильова своєрідність романістики Юрія Косача»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

за спеціальністю 10.01.01 – українська література

«Нелюблений діаспорою, незнаний удома», «свій серед чужих, чужий серед своїх», «аутсайдер», «персона нон грата» в середовищі діаспорних літераторів, а поза тим – «автор цілого ряду літературних писань, які, без сумніву, знайдуть місце в історії літератури» (У. Самчук). Обурюючись епатажною поведінкою, висловлюючи звинувачення в «хуліганстві» й співпраці з радянським режимом, навіть найсуворіші критики не могли заперечити його літературного хисту й вагомості внеску в розбудову українського письменства. «За сто років його біограф буде писати про його теперішні походеньки з поблажливою посмішкою, як це пишеться тепер про такі справи Байрона чи Бальзака...», – ці слова Уласа Самчука виявилися пророчими. На сьогодні доробок Юрія Косача – талановитого прозаїка, драматурга, поета, публіциста, критика, громадського діяча – привертає дедалі більшу увагу наукової спільноти. Донедавна «косачезнавство» обмежувалося спогадами, критичними відгуками й нечисленними літературознавчими студіями діячів української діаспори (Володимира Державина, Дмитра Донцова, Святослава Гординського, Григорія Костюка, Марка Роберта Стеха, Юрія Шереха та ін.). За останні два десятиріччя воно посутньо збагатилося цікавими змістовними дослідженнями Віри Агеєвої, Ігоря Васишина, Миколи Васьківа, Юрія Мариненка, Наталі Мафтин, Віталія Мацька, Ростислава Радишевського, Марії Реутової, Сергія Романова та ін. Утім і нині в цій науковій царині ще залишилися певні «лакуни». До прикладу, жанрово-стильове розмаїття романістики Ю.Косача ще й досі не здобулося на комплексне системне дослідження. Потреба сформувати об'єктивний погляд на творчі здобутки Ю.Косача, визначити його місце в

літературному процесі української діаспори ХХ століття, схарактеризувати жанрову природу його великих епічних полотен, встановити змістові й формальні домінанти ідіостилю – важливі чинники, що зумовлюють актуальність кандидатської дисертації Галини Юрчак.

Наукова новизна рецензованої дисертації зумовлена тим, що авторка вперше в українському літературознавстві здійснила комплексний системний аналіз романістики Юрія Косача, дослідила її жанрово-стильову своєрідність, увела в науковий обіг романи «Дивимося в очі смерті», «Чад», «Чортівська скеля».

Теоретико-методологічну основу дослідження Галини Юрчак формують праці авторитетних українських і зарубіжних літературознавців, присвячені проблемам генерики роману, вивченню стильових особливостей художнього твору, літературознавчі й критичні дослідження романного доробку Косача; студії символу й міфу, дослідження з психології художньої творчості, наукові розвідки, присвячені проблемі національної свідомості. Для вирішення конкретних наукових завдань дисертантка в різних розділах своєї студії апелює до культурно-історичного, герменевтичного, біографічного методів, рецептивної естетики тощо.

Аналіз дисертації й автореферату засвідчує, що Галина Юрчак володіє гарними навичками добору, систематизації й аналізу наукового фактажу й літературного матеріалу, її дослідження виконане на належному теоретичному рівні, має значну *практичну цінність*, створює можливості для подальшого вивчення творчого доробку Юрія Косача, ширше – українського еміграційного письменства. Матеріали дисертації будуть корисними під час викладання курсу історії української літератури ХХ ст., спецкурсів з літератури української діаспори у вищих навчальних закладах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень дисертації та їх достовірності. Наукові положення дисертації обґрунтовані, достовірні, тема розкрита з достатньою повнотою і ґрунтовністю.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація виконана за традиційною схемою, викладена українською мовою, обсяг – 229 ст. друкованого тексту (основний текст – 186 ст.), що відповідає вимогам до кваліфікаційних (кандидатських) досліджень із гуманітарних дисциплін. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури. Чіткість, прозорість і логічність викладу матеріалу, продумана композиція дослідження – важливі прикмети дисертації Галини Юрчак.

У вступі наявні всі обов'язкові складові: чітко окреслені актуальність і наукова новизна, сформульовані мета й завдання, теоретико-методологічне підґрунтя роботи, вказано її практичне значення, особистий внесок автора тощо.

Перший розділ дисертації традиційно передбачає висвітлення теоретичних проблем. Дослідниця докладніше зупиняється на концептуальних підходах до вивчення жанру й стилю; аналізує віхи наукової рецепції творчого доробку Юрія Косача; розкриває джерела й контекст формування романного мислення прозаїка. Матеріали першого розділу дозволяють створити належний підмурівок для подальшого системного аналізу художньої прози Юрія Косача. У другому розділі Галина Юрчак зосереджує увагу на особливостях художньої моделі історичного й пригодницького романів у творчості письменника. Зокрема, у підрозділі 2.1 з'ясовуються особливості історіософської концепції прозаїка, його бачення жанрової моделі історичного твору, схарактеризована специфіка історизму роману «Рубікон Хмельницького». Дослідниця слушно зауважує, що Юрій Косач намагався доповнити традиційну жанрову модель історичного роману модерними формами і прийомами осмислення минулого. У підрозділі 2.2 простежено еволюцію художнього образу Богдана Хмельницького в історико-пригодницьких романах «Рубікон Хмельницького» й «День гніву». У підрозділі 2.3 об'єктом дослідження став чи не найцікавіший твір Юрія Косача – історико-пригодницький авантюрний роман-щоденник «Володарка Понтиди».

Третій розділ присвячений аналізу «художньо-філософського» мислення Юрія Косача, зокрема в ньому проінтерпретована екзистенційна проблематика романів «Чад», «Дивимося в очі смерті», «Чортівська Скеля», «Еней і життя інших». До сьогодні на ширшу увагу науковців здобувся лише останній твір, тому цей розділ становить особливий інтерес для дослідників діаспорного письменства. Галина Юрчак аналізує проблему існування особистості в кризову епоху, розкриває особливості авторської інтерпретації проблеми національної свідомості й «безґрунтяства» як стрижневих у зазначених творах письменника, вказує на органічне поєднання у його творах прикмет сартризму (французького варіанта екзистенціалізму) й антеїзму (його українського корелята). У четвертому розділі пошукувачка сконцентрувала увагу на дослідженні художніх констант родинної хроніки Юрія Косача «Сузір'я Лебедя», її екзистенціально-філософського змісту. Завершують роботу висновки, що відповідають поставленій меті й завданням, повно репрезентують основні положення дисертації, логічно впливають із проведених досліджень.

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях та авторефераті. За темою дисертації опубліковано 9 наукових праць: 6 статей у фахових виданнях; 1 – у закордонному збірнику, 2 – додаткові публікації. Результати досліджень були оприлюднені на численних наукових конференціях різних рівнів. У зазначених статтях і доповідях на конференціях достатньою мірою віддзеркалено всі розділи рецензованої дисертації.

Оцінка мови й оформлення дисертації та автореферату. Тексту рукопису притаманні цілісність і зв'язність. Термінологія дисертації є загальноновизнаною. Оформлення дисертації й автореферату в цілому відповідає вимогам, при цьому автореферат стисло передає зміст дисертації і не містить наукових висновків, відсутніх у дисертації.

Зуваження до дисертації. Дисертація має певні вразливі місця, на які варто звернути увагу.

1. У вступі вказана низка методів, що були застосовані в процесі дослідження (див. с.19):

- *культурно-історичний* («для осмислення чинників, які визначали особливості художнього світу романістики письменника, та для аналізу творчості Юрія Косача в контексті літературної епохи»);
- *герменевтичний* («аби дослідити імпліцитний підтекст художнього твору через інтуїтивне осягнення»);
- *психоаналітичний* (для всебічного розкриття особливостей художнього зображення внутрішнього світу персонажів у кризових ситуаціях);
- *біографічний* («дозволив простежити специфічні риси творчості Ю. Косача, побачити своєрідний зв'язок між письменником та його твором»);
- *рецептивної естетики* (для «розгляду романів письменника в контексті діалогу “автор-реципієнт”»).

Навіть побіжне ознайомлення з текстом дисертації засвідчує, що головним дослідницьким «інструментом» тут став дескриптивний метод (що цілком виправдано, коли мова йде про ті твори, які вводяться в науковий дискурс). Анонсований у вступі психоаналіз практично не застосовується, а головне – тут не вказані ті специфічні методичні підходи, що дозволяють глибше проаналізувати особливості жанру й стилю. Перегляд кандидатських дисертацій засвідчує, що в цьому питанні немає єдиної методологічної домінанти, тому пошукувачі характеризують свій науковий підхід як «жанровий аналіз» (Ю.Левчук), «жанрологічний і стилезнавчий аналіз» (Г.Дащенко), «філологічний» (Н.Мариненко), «формальний», «структурно-семіотичний» (К.Дем'янова), «системно-описовий» (О.Коломієць), «системно-функціональний» (В.Вишинський, Г.Скуртул) методи. Думається, дисертантка мала чіткіше визначити ієрархію застосовуваних методів.

2. У рецензованій студії помітна гарна обізнаність Галини Юрчак із науковою літературою. Цитування розвідок авторитетних дослідників цілком логічне й доречне в першому розділі, коли мова йде про наукові підходи до проблем жанру й стилю, літературознавчу рецепцію доробку Юрія Косача. Однак і в наступних розділах авторка виявляє не завжди виправдану залежність

від «джерел», намагається підтвердити власні висновки твердженнями інших дослідників.

3. Думається, перший розділ дисертації міг би бути цікавішим та інформативнішим, якби авторка менше акцентувала увагу на самому понятті «роман» (адже це питання доволі жваво обговорювалося і в зарубіжному, і в українському літературознавстві), а більше сконцентрувалася на реферуванні інформації про жанрові модифікації історичного, пригодницького, шпигунського роману, родинної хроніки тощо. Тоді в наступних розділах можна було б чіткіше встановлювати спільні / відмінні прикмети авторської моделі Ю.Косача у порівнянні з відповідними жанровими «інваріантами». У своїй кандидатській дисертації Галина Юрчак оперує поняттями «історико-пригодницький», «шпигунський», «сенсаційний пригодницький» роман. З огляду на це хотілося б привернути увагу дослідниці до співвідношення масового / елітарного в романістиці Юрія Косача, адже ці жанрові моделі належать до т.зв. «формульної літератури». Залишається не зовсім розкритим питання про те, наскільки органічно вдалося письменникові інтегрувати важливі філософські (екзистенційні) проблеми в жанрову «оболонку» маскульту.

4. Позитивною прикметою аналізованої дисертації є те, що авторка простежує віхи становлення ідіостилю Юрія Косача у зв'язку з українською еміграційною літературою ХХ ст. (творами Івана Багряного, Василя Барки, Віктора Домонтовича, Ольги Мак, Уласа Самчука). Однак на майбутнє хотілося б побачити, наприклад, типологічне зіставлення роману «Володарка Понтиди» з іншими творами про сумновідому претендентку на російський престол («Княжна Тараканова» Г. Данилевського, «Княжна Володимирська (Тараканова)» П. Сухоніна, «Хто ви, княжна Тараканова?» Ю.Крючкова тощо).

Утім, висловлені зауваження не можуть суттєво вплинути на загальну високу оцінку дисертації. Представлена робота є цілісним ґрунтовним самостійним науковим дослідженням, що свідчить про вирішення важливої літературознавчої проблеми.

Висновок. Дисертація «Жанрово-стильова своєрідність романістики Юрія Косача» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її авторка Г.М. Юрчак заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література.

Офіційний опонент:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української
літератури та компаративістики
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

Л.В.Скорина

Підпис доцента Скорини Л.В. підтверджую

Проректор з наукової, інноваційної
та міжнародної діяльності
доктор історичних наук, професор

С.В. Корновенко

